

www.dereta.rs

Biblioteka
„dereta vam predstavlja...”

Urednik izdanja
Aleksandar Šurbatović

Naslov originala
Francisco José Viegas
LONGE DE MANAUS

Copyright © Francisco José Viegas & Porto Editora
Author is represented by Bookoffice (<http://bookoffice.booktailors.com/>)
Copyright © ovog izdanja Dereta

Co-funded by the
Creative Europe Programme
of the European Union

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

FRANSISKO ŽOZE VIJEGAS

Daleko od Manausa

Prevod s portugalskog
Vesna Stamenković

Beograd
2015.
DERETA

Kao što je poznato, svaki policijski roman
ima svoja pravila. Ovaj ih nema.

„Portugalac može da otplovi brodom do
Brazila s manje napora nego što je potrebno
da se konjem ode iz Lisabona u Porto.”

DŽEJMS MARFI

OPET DUVA ONAJ VETAR, PUN PRAŠINE, TOPAO, NAPET. Ništa što noć ne bi mogla da raščini, dok farovi automobila na putu za Korimbu nestaju iza okuke ili malog travnatog brežuljka. Nije stvar samo u saobraćaju, u prolasku automobila: dovoljno je da prođe vreme, da noć odmakne, da se more smiri. U ponoć, 26. maja 1973, Ostrvo Luanda je u mraku, pošto su poslednji automobili napustili auto-put koji vodi do kraja tog peščanog jezička. Četvrtak je, mesec maj, ostrvo je sivi sprud naspram mora, šiban vetrom, koji zaklanja kolibe na plaži, kuće sa kokosovim palmama i zadnjim dvorištem. Na sve strane morski muk, odškrinuti prozori. Ponoć, kasno je, veoma kasno, slabašna svetlost ne stiže do peska i ne odaje čiji to smeh dopire iznutra, mešajući se sa zveckanjem čaša, škripom stolica, mirisom tropskog badema, lišćem kokosa, munjama koje paraju nebo zaliva i ogledaju se na trenutak u staklima svetloplavog automobila parkiranog ispred bungalo-va, odmah pored vespe naslonjene na kokosovu palmu. I morski muk. Kasnije, kada neko bude pokušao da rekonstruiše ovu noć, pomenuće morski muk; ima drugih detalja, drugih prilika, drugih pokreta u noći, i svaki od njih pojaviće se u konačnoj slici, ali morski muk je najčudniji ton, ton koji preovladava. Kao da se u meteorološkom izveštaju za Ostrvo Luanda (i samo za ostrvo, ne i za grad s druge strane zaliva, čije obode prekriva pramen magle, kao jutarnja izmaglica), te majske noći 1973, iznenada, odmah pored vazdušnog pritiska, pojavio i taj beskorisni podatak: morski muk.

Istina, taj izveštaj niko neće napisati, ali na stolu još stoji jedna preturena flaša viskija *vajt hors* – i oko nje četiri čaše, od koje su dve prazne. Čuje se smeh trojice muškaraca i tri žene, koji sede oko četvorougaonog, niskog stočića, postavljenog na prljav, bronkasti tepih. Jedna od žena izuva bele sandale. Padaju na pod, ona se smeje. Zatim se okreće prema flaši kako bi je, samo kažiprstom, zavrtila; svi su okupljeni oko stola, flaša kruži, kruži, a onda se zaustavlja pred jednim od njih. Smeh. Ove noći, smeh nimalo ne liči na smeh, daleko je od grohota, od ma kakvog znaka radosti.

„Nema varanja. Na tebe je red”, kaže jedan od muškaraca.

„Znam”, odgovara onaj prema kome je okrenuta flaša. Ustaje, visok je, preplanuo, sa vidnim tragovima majice i tetovažom na zglobu: podigao je ruke kao striptizeta. Jedna od žena dobacuje:

„Samo hrabro, skini košulju. Čekamo.”

Raskopčava je polako, širi i pokazuje još jednu tetovažu na grudima. Kažiprstom desne ruke hvata košulju i vrti je iznad glave.

„Dosta, Žulio. Prestani”, kaže druga. Žulio baca košulju na prazan kauč u uglu sobe. Dve žene koje su sedele zajedno na fotelji od pruća počinju da aplaudiraju. Jedan muškarac podiže čašu viskija s ledom:

„Umetnik, brate. Pravi umetnik.” Žulio je seo i kažiprstom pokazao na flašu. Nadvio se nad sto i gurnuo je. Flaša se zavrtila, brzo, dajući Žuliju vremena da upali cigaretu marke CT, pre nego što će se zaustaviti pred ženom crne kose koja je sedela sama, na podu, i koja mu je trenutak ranije rekla da bude hrabar.

„Nemaš kud.”

„Znam”, rekla je, gledajući praznu flašu. „Znam.” Nekoliko trenutaka ranije, Žulio je rekao to isto. „Izuću cipele, još uvek imam cipele.”

„Ne cipele. Cipele su za kraj”, rekla je jedna od preostale dve.

„Cipele su za kraj”, složio se Žulio, zureći u nju.

„Cipele su za kraj, Maro.” Mara je ustala i pogledala ostale, jednog po jednog. S širokim osmehom na licu, rukama je prešla niz majicu, podigla je do pupka, pa do grudi. Oko nje se čuo smeh. Zvižduk, pa još jedan, neko je počeo da tapše, još neko mu se pridružio, držeći ritam. Onda je njih četvoro tapšalo i smejal se.

„Skinu se, skinu se.”

Dvojica muškaraca već su bila gola do pasa, druge dve žene bile su bose, ali jedna od njih skinula je i suknju, koja je stajala zgužvana na podu pored nje, a na sebi je zadržala žutu košulju. Mara je zabacila glavu unazad i gledala u plafon bungalova, u drvene grede, krov od slame i palminog lišća, skidajući majicu, prevlačeći je preko ramena, i ostala samo u belom grudnjaku, smeđim pantalonima i platnenim patikama. Čula je zvižduke oko sebe. Sela je, s istim onim osmehom na licu, pomalo ošamućena – pila je viski s ledom i švepsom, bilo je kasno, spavalo joj se. Sudbina flaše bila je u njenim rukama i videla je koliko je ostalih petoro ljudi oko stola bilo uzbuđeno: onaj ko skinu komad odeće mora sledeći da zavrti flašu. Palcem i kažiprstom uhvatila ju je za sredinu, zavrtila i gledala je kako klizi po stolu, polako, veoma polako, sve dok se nije zaustavila ponovo pokazujući pravo prema njoj.

„Sudbina”, rekao je jedan od muškaraca. „To je to, sudbina.”

„Pravila su pravila”, smešio se Žulio, zavaljen u pocepanu fotelju. Mara je opet ustala, ovoga puta naglo, morala je da se otarasi pantalonica, ostaće samo u grudnjaku i donjem delu bikinija koji je nosila na plaži. Ništa strašno. Otkopčala je dugme pantalona, u Luandi su takve pantalonice zvali šorts ili bermude, povukla rajsferšlus, pustila da joj spadnu do gležnjeva tog ranog jutra 27. maja 1973, već je bio petak; kroz prozor bungalova Mara je videla rumene vrtove kućica u dnu, na plaži, žbunje, travu, muškatile, stabla manga, smokve, munju na nebu iznad zaliva, videla je tapete na zidovima, flekave, mestimično odlepljene, fotelje od trske, plastične stolice na rasklapanje, pantalonice kraj svojih nogu, pod,

braonkasti tepih. Znala je da izgleda savršeno pod tom svetlošću koja se probijala kroz dim od mnogih cigareta ispušenih jedna za drugom, s tim smehom koji je okružuje.

Potom je sela na pod, zavrtila flašu na stolu, videla je kako se okreće ukруг jednom, dvaput, triput, i opet zaustavlja na istom mestu, ponovo okrenuta prema njoj. Ostali su je posmatrali smejući se, onim istim smehom koji je noćas kroz prozor nosio vetar, ni radosnim ni nervoznim. „Pravila su pravila”, ponovio je Žulio. Ali ona je ustala i izašla na plažu.

SKORO KAO MUZIKA. I jeste bila muzika, zvuk klarineta u rano predvečerje. Tek posle toga počela je da pada kiša, on bi rekao „pljuštalo je”, ali tako ne bi opisao kišu koja je padala gotovo bez prestanka, viku dece u dvorištima koja su se protezala sve do izbledele zidina nadvijenih nad malenim gradom, automobile koji su prolazili kroz noć, prskajući vodom iz bara, i za sobom ostavljali trag pene i đubreta rasutog po ulici čija se utroba rasipala sve više sa svakim novim kišnim danom. Skoro kao muzika, kao zujanje sićušnih insekata, krvopija, dugonogih komaraca koji uleću i izleću kroz prozor, i podsećaju na kišu, potpuno odsustvo vetra, glasovi na ulici, koraci koji opet podsećaju na kišu, jer to su mokri koraci, njihov je bat drugačiji, vuku se po asfaltu, po šutu, po stepenicama kuća.

Soba je tesna, skromna, tu je samo krevet, dve stolice, komoda i orman pored vrata od kupatila; skućeni, četvrtasti prostor. Voda iz tuša pada na pod, plastična zavesa je iscepana, još uvek visi samo zato što je vezana komadima kanapa (sakupljenim s raznih strana, jednim od njih bio je uvezan nekakav paket, drugi je bio suviše star, iščupan s eksera u zidu) za zarđalu, metalnu cev koja bi svakog časa mogla da padne. Zbog toga, kad ulazi pod tuš, to čini veoma oprezno, ne naslanja se na zidove; šareni peškir s cvetićima, rogovima izobilja, leptirićima, majmunčićima i tropskim životinjama visi nadohvat ruke, pored uzanog prozora koji gleda na unutrašnje dvorište ukrašeno saksijama i jednim stablom manga.

Ponovo je začuo muziku pet dana kasnije, kad je kiša već otišla dalje na sever. Iz kreveta, pogledao je nebo po kom su se razlivala plave fleke, poput južnih mora, smiraj dana najednom je sve

obojio u narandžasto, čuo je žabe koje su se skupljale u barama, tamo iza drvoreda kokosovih palmi, papagaje u kavezu i zvuk klarineta. Nedostajao je orkestar, istina, ali jedan klarinet svirao je, gotovo savršeno, neku poznatu melodiju. Uz muziku, zaboravio je na groznicu, prišao je prozoru i raširio platnene zavese sa motivom granja. Otkako je došao, jedva da je uopšte bacio pogled na ulicu: bašte restorana i kafića, gvođžarije, mesara, pekara sa natpisom „Bombonjera Adonai”, automobili koji kao karavan silaze niz ulicu prema raskrsnici na kojoj staju autobusi. Upravo ga je na tom mestu taksista ostavio šest dana ranije. Ekspozitura banke Bradesko, policijska stanica, restoran „Gaučovo odmorište”, dve prodavnice odeće, ulica koja vodi na pijacu, s desne strane. Levo, ulica se penje, tu je još jedna banka, prodavnica kostima za dečje žurke, lokalni osiguravajući zavod, picerija sa stolovima na ulici, reklama za salon lepote, manikir i depilaciju, trg na kome stoji nekoliko taksija, tezga za prodaju pića „Verni gospodu”, kiosk sa časopisima i dnevnim novinama „Isus je veliki”, dva stabla koja trule nasred trotoara koji više niko ne koristi. Idući napred, ulica vodi preko mosta i dalje prema auto-putu, tu su poslovne zgrade, a automobili prolaze pored kanala, nabujalog od kiše, koji čeka prvi talas toplog vremena da se isuši i primi gomile insekata, đubreta nošenog večernjim vetrom i flaša bačenih iz vozila u pokretu. Pozadi, ulica vodi do trga s dva supermarketa, agencijom za promet nekretnina „Makapa Central”, prodavnicom bele tehnike „Izazov”, parkiranim kombijima, prodavnicama nameštaja; svud se širi miris hrane, saobraćajac reguliše saobraćaj, suprotstavljaajući se naređenjima semafora na kome se zeleno svetlo pali tek svakih pet minuta.

S prozora sobe, u daljini vidi i niz kokosovih palmi nadvijenih nad morem i požutelih od kiše. Ali, ako bude živio još mnogo godina, zvuk klarineta biće ono što će pamtiti, oštar zvuk koji će mu u sećanje prizivati velike hitove njegovog života, ako se uopšte

bude sećao velikih hitova, a ne samo one zbrke boja na omotima ploča ili onih crno-belih. A nijedan klarinet nije bio kao onaj čiji su se tonovi razlivali kroz suton, kroz miris hrane, uličnu vrevu, žamor iz kafića na čošku gde se prodavalo pivo *kajzer* i rakija od šećerne trske. Nijedno drugo sećanje nije bilo takvo, što je bilo prilično žalosno za čoveka koji je bio primoran da sve ostavi iza sebe.

SAOBRAĆAJ JE POSTAJAO SVE GORI SREDINOM KIŠNOG DANA. Kružni tok Santo Ovidio išao je na živce Izaltinu de Žezusu, koji ga je najavio dok su silazili niz Monte da Viržem. Nebo i zidovi kuća bili su iste boje, tek tu i tamo drugačije nijanse pod upornom kišom.

„Zima je”, rekao je Žaime Ramos, tražeći cigarete po automobilu.

„Zima je prošla, šefe. Sad je kraj maja.”

„Zima je, Izaltino. Sve se promenilo, veruj mi.”

Podređeni je klimnuo glavom, dajući mu za pravo. Dugo je poznavao Žaimea Ramosa, dovoljno dugo da zna kako to što je ovaj usred maja izjavio da je zima ne može čak ni da se nazove ekscentričnošću.

„Otkako su otkrili da Bog ne postoji, Izaltino, počeli su da nam donose zimu kad god im padne na pamet.”

Izaltino mu nikad nije odgovarao. Promrmljao bi nešto sebi u bradu i klimnuo glavom. Jeste, šefe. Tako je. Ako vam prija da kažete da je svet otišao bestraga, samo napred. Ja se slažem, uvek ću se slagati s vama. Matori jarac.

„Zašto ste takvi, šefe?”

Žaime Ramos ga je pogledao:

„Kakav to?”

„Sjeban.”

„Nisam ja sjeban, Izaltino. Svet je sjeban.”

„Znao sam da ćete to da kažete, šefe.”

„Šta to?”

„Da je svet sjeban.”

„Zar nije?”

„Ne bih rekao, šefe. Ima dana. Ponekad pada kiša, ponekad je saobraćaj, sačuvaj me bože, ovakav, u životu ne ide uvek kako treba, dečurlija galame kad čoveku treba tišina, ostaneš bez novca, nekad krajem meseca, nekad sredinom meseca, kad ti zaista zafali. I uvek je tako. Ali dešava se. Maj je mesec, nije novembar, ni decembar. Maj je, skoro će jun, danas je padala kiša i to nije ništa novo. U maju obično pada kiša.”

„Ima mesta na kojima ne pada.”

„Jeste. Ali u Portu uvek pada. Čak i kad ne pada, izgleda kao da pada, možda zato što je ušće sve bliže gradu, more ulazi u grad, sve je vlažno, priznajem. Ali to nije problem.”

„Izaltino, dogovorili smo se da ja pričam, a ti slušaš.”

„Slažem se sa vama, šefe, ne brinite.”

Žaime Ramos potapšao ga je po ramenu i nasmejao se. Pronašli su gde da parkiraju auto, u ulici koja se penje prema Monte da Viržem, i pešice prešli pedeset metara. Bili su na zadatku.

„HOĆU DA ODEM ODAVDE, IZALTINO, HOĆU NEKUD DA ODEM. Koliko mi je još ostalo do penzije?”

„Dvanaest godina, možda i više. Po novom zakonu, šefe, znate već, sećate se da nam je trebalo nedelju dana da izračunamo napamet, fali vam još petnaest godina. Petnaest, šefe.”

„Vidiš.”

„Zato ne možete odmah da odete, zar ne?”

„Ne. Baš zato moram nekud da odem, Izaltino. Pre penzije.”

„Imate još vremena, u svakom slučaju, ali nisam vas baš najbolje razumeo.”

„Tog dana dobiću papire, potpisaću ih, napravićete mi oproštajnu večeru i zaboravićete me. Ne marim što ćete me zaboraviti, naravno.”

„Nećemo vas zaboraviti, šefe. Kubiljasov poster više ne može da se skine, lepak se baš uhvatio za zid, ostaće tu da nas podseća na vas.”

Žaime Ramos okrenuo se prema golom zidu pored sebe, kao da je to onaj isti zid sa koga mu se već godinama smeška Teofilo Kubiljas, a ako nije na tom zidu, biće na onom drugom, u njegovoj staroj kancelariji, ali biće tu, kao uspomena na godine koje se neće vratiti i na svaki put kad je promenio kancelariju i napredovao u poslu. Poster je gubio boje, sad je bio samo plavo-belo-sivkasta fleka zalepljena na zid, Kubiljas podignutih ruku, sa osmehom na licu jer je upravo dao gol. Inspektor Žaime Ramos pamti je mnoge druge golove, ali taj mu je bio dovoljan, bio je to jedini gol koji je nosio sa sobom od kancelarije do kancelarije, od sale do sale, od istrage do istrage, od jednog davnog leta do početka svake zime,

i dugo se već čulo kako mu šapuću iza leđa, ah, znao je on, nego šta, šaputalo se: „Eno ga inspektor Ramos sa onim Kubiljasovim golom.” I zaista su jedne večeri, u Kampo Alegreu, kako bi razrešili jednu raspravu, otišli da kupe novine na kiosku koji je još bio otvoren: razdvojili su listove novina, starog *Primejro de žanejra*, zgužvali su ih i smotali tako da liče na loptu. I baš je pomoću te lopte Žaime Ramos objasnio svoj gol, gol koji je dao Teofilo Kubiljas, ali koji već dugo pripada njemu, lopta uhvaćena u vazduhu, čarobna noga peruanskog skakača, koja je, na kraju, bila noga inspektora Žaimea Ramosa, cigareta u uglu usana, iscepane novine rasipaju se u vazduhu, kao prah: lopta se spušta s nebesa, udara o unutrašnju stranu desnog stopala, lagano se podiže u vazduh, na visini od jednog metra, leva noga puca, otpozadi, šaljući loptu pravo u gol, dok na travnjaku Kubiljasov tim igra zajedno sa njim. Bene, Marko Aurelio, Duda, Tejšeja i Tejšreninja, Gabrijel, Olivejra, Rolando – drugi tim svih njegovih sećanja, koji odgovara imenima iz nekog drugog vremena: Monteiroda Košta, Pinga, Viržilio, Pedroto, Barigana, Ernani, Pavao, Seninjo ili Siska i Ameriko. „Dodaj Pavau”, rekao mu je neko te večeri. I možda zbog alkohola, zbog dima od cigarete u uglu usana koji mu je išao pravo u oči ili zbog kiše koja je lila od Trga Boavista, ali činilo mu se kako bi mogao da brizne u plač kad se samo seti Pavaovih raširenih ruku, pre nego što će umreti nasred stadiona, ah, jeste, pričao je na sve strane, Fernando Paskual das Neves, poznat pod nadimkom Pavao, umro je u trinaestom minutu trinaeste utakmice, u decembru 1973, Abel je dao prvi gol, Marko Aurelio drugi, ali Pavao je umro na terenu, rasuo se kao prah u koji su se pretvorile iscepane stranice novina. „Ili izvedi slobodan udarac kao Šuster, hajde”, rekao je neko. To tek nema teorije, jedva da je i dotakao loptu, ona se našla kod Migela Arkanža, Akasija Meskite, Moraiša ili Ruja Filipea, Mađera ili Gomesa, Andrea ili Žuarija, Fraska ili Kapuša, Branka, ili se na kraju zaustavila u Mlinarčikovim rukama.

Izaltino de Žezus dotakao ga je po ruci ne bi li ga prenuo iz misli. Mnogo je puta zatekao inspektora Žaimea Ramosa kako zuri u zid kancelarije, ali nije ni slutio u kakve su dubine odletele novine smotane u loptu, one noći kad je umalo brzinuo u plač sećajući se Pavaa.

„Ne marim što ćete me zaboraviti”, ponovio je zureći u nepoznati zid tuđeg stana u Santo Ovidiju. „To nije važno. Nikad zbog toga ne bih plakao.”

„Šefe, nemojte da plaćete. Da li vas onda muči to što ćete morati da ostanete kod kuće?”

„Možda. A možda i ne. Mnogo se plašim te oproštajne večere, isto jelo za svakoga, kroketi i školjkice od testa, kolačići, meze na tanjirićima, flaše vina sa salvetom uvezanom oko grla, hemijske olovke koje ćete mi pokloniti, štap za pecanje, to me plaši.”

Žaime Ramos sedeo je na više od deset oproštajnih večera, dva-put je protiv svoje volje držao govore, učestvovao je u sakupljanju novca za mnoštvo *parker* olovaka i kravata, jednu enciklopediju o lovu u Portugalu, jednu kosilicu, nekoliko romana Žozea Saramaga, jedan kožni novčanik, sanduk Porta, pa čak i za jedan album sličina Betmena za policajca kome je to bio nadimak. *Parker* olovke uvek su mu bile zanimljiv poklon za policajce koji su slabo pisali, ali to je sigurno bila neka vrsta nadoknade za godine gluposti i masovne nepismenosti. Nije pamtio mnoge druge oproštajne poklone, niti stisak ruke, tapšanje po leđima, kutije cigara, pakovanja prezervativa, zbirke *Plejboja*, ugravirane srebrne pločice koje će završiti na zidu neke skućene sobice, među porodičnim slikama (s venčanja sina ili ćerke, vidi se po venčanici i odelima koja nikad ne stoje kako bi trebalo), ramovima s reprodukcijama nekog slikara, možda holandskog, možda flamanskog, možda i pravog slikara; okružene policama jedva otvorenih knjiga, drugim reprodukcijama mrtvih priroda, cvetnim aranžmanima na stolovima zaštićenim šustiklama, mirisom nedeljnog ručka, vikend-dodacima dnevnih novina

ispred televizora – ali setio se *parker* olovaka u dosadnim kutijama sa tugaljivom ugraviranom porukom, poput nekakvog ožiljka.

„Ima još dosta do toga, šefe.”

„Možda. Moguće. Ali plaši me oproštajni ručak, i govor. Ko će držati govor?”

„Direktor, nema sumnje. Ali možda će biti i večera, šefe.”

„Da, sigurno večera. A do tada ćemo ionako mnogo puta promentiti direktora, oni se u današnje vreme baš brzo smenjuju, Izaltino.”

„Tako da nema razloga da brinete, do tada će se svašta izdešavati, osvojićemo mnoga prvenstva, mogli biste da zamenite Kubi-ljasov poster Dekovim, ne brinite. Rano je da razmišljate o tome.”

„Nikad nije rano. Naš je život pun raznih istraga, Izaltino, disciplinskih postupaka, unapređenja. Čak i unapređenja.”

„Trebalo bi da vas unaprede u direktora, šefe. U direktora.”

„Jeste. Baš me nešto bole leđa.”

„Onda ne biste morali da jurite tamo-amo, mogli biste da živite mirnijim životom, ali vama je to smešno.”

Fransisko Žoze Vijegas
DALEKO OD MANAUSA

Za izdavača

Dijana Dereta

Glavni i odgovorni urednik

Aleksandar Šurbatović

Lektura i korektura

Snežana Palačković
(Klapna&Rikna)

Dizajn korica

Anja Marković

Likovno-grafička oprema

Marina Slavković

Prvo DERETINO izdanje

ISBN 978-86-6457-034-3

Tiraž

1000 primeraka

Beograd 2015.

Izdavač / Štampa / Plasman

DERETA doo

Vladimira Rolovića 94a, 11030 Beograd

tel./faks: 011/ 23 99 077; 23 99 078

www.dereta.rs

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.134.3(81)-31

ВИЈЕГАС, Франсиско Жозе, 1962 –

Daleko od Manausa / Fransisko Žoze Vijegas ; prevod sa portugalskog Vesna Stamenković. – 1. Deretino izd. – Beograd : Dereta, 2015 (Beograd : Dereta). – 394 str. ; 21 cm. – (Biblioteka Dereta vam predstavlja ---)

Prevod dela: Longe de manaus / Francisco José Viegas. – Tiraž 1.000. – Beleška o prevodiocu: str. 395.

ISBN 978-86-6457-034-3

COBISS.SR-ID 217285644